

Ei mitään uutta naistutkimuksen auringon alla

Jussi K. Niemelä ja Osmo Tammisalo

Kristina Rolinin arvio pamfletistamme *Keisarinan uudet (v)aatteet (Tieteessä tapahtuu 8/2006)* ei muuttanut käsityksiämme naistutkimuksen harrastetusta biokiellosta eikä alalla esiintyvistä pseudotieteellisyydestä. Rolinin mukaan naistutkijat "eivät kiellä sitä väitettä, että sukupuoli on myös biologinen ilmiö." Esimerkkinä hän käyttää synnyttämistä: "Olisi absurdia ajatella, että naistutkimus kieltäisi sen tosiasian, että lapset ovat naisten synnyttämiä."

Kyse ei kuitenkaan ole siitä, kumpi sukupuoli on synnyttänyt lapset, vaan biologian täydellisestä sivuuttamisesta sekä teoriassa että käytännössä. Feministisen teorian auktoriteeteilta omaksuttua biokielloa ei toki useimmiten ilmaista suoraan, mutta kuten kirjamme esimerkit vaikkapa Leena-Maija Rossilta, Antu Soraiselta, Tarja Kupiaiselta, Minna-portaalista tai *Naistutkimus*-lehdestä osoittavat, se toimii lähes kaikenkattavana taustateoksena.

Biokiellon takana lienee ainakin seuraavallaisia harhakäsityksiä. 1) Ihminen ja eläin ovat perustavanlaatuisesti erilaisia, ja ihmisruumis ja ihmismieli ovat erillisiä: evoluutio voi siis kos-

kea vain ruumiinominaisuuksia. 2) Ihmiset ja ihmisryhmät jakavat kollektiivisesti käsityksiä ja tunteita, jotka ovat täysin riippumattomia yksilöiden psykologiasta: sosiaalinen pitää selittää vain sosiaalisella. 3) Ihmisluonto paranee radikaalisti ja epätasa-arvo katoaa, kunhan vain saamme muutettua tuotanto- ja valtarakenteet oikeanlaisiksi. Tämän tavoittelemisen on myös oltava yksi yhteiskuntatieteiden päämääristä. 4) Biologia tarkoittaa kaiken "sosiaalisen redusoimista geeneihin" ja biologian soveltaminen ihmistutkimukseen on vastakkainen tasa-arvopyrkimysten kanssa.

Kenties jyrkimmät esimerkit biokiellosta ja samalla naistutkimuksen parissa harrastetusta *sanamagiasta* löytyvät Judith Butlerin juuri suomennetusta kirjasta *Hankala sukupuoli* (Gaudemus 2006), jonka mukaan "Sosiaalinen sukupuoli... on avoin yhteenliittymä, joka sallii monenlaiset lähestymiset ja erkaantumiset olematta kuuliainen määritelmällä tavoitellun sulkeuman normatiiviselle päämäärälle." Hieman jäljempänä Butler toteaa, että kulttuuriset säännöt tuottavat sukupuolet, mutta että kyseisen "tuotoksen kuvitteellisuus" paljastuu, "jos attribu-

teilla pelataan sääntöjen vastaisesti sopeutumatta perussubstantiivien ja niille alisteisten adjektiivien valmukseen kaavaan." Ja lopulta: "Mutta jos nämä substanssit ovat vain satunnaisesti ominaisuuksien sääntelyllä luotuja yhtenäisyyksiä, näyttäisi siltä, että itse substanssien ontologia ei ole ainoastaan keinotekoinen vaan myös täysin tarpeeton."

Butler pyrkii tämänkaltaisella pseudofilosofisella sanamagialla osoittamaan, että sukupuoli ja seksuaalisuuskin ovat vain keinotekoisesti tuotettua valtapeliä, heteronormatiivista diskurssia, "toistotekoa" ja politiikkaa. Biologia eli luonnon-tieteelliset faktat siis ohitetaan täydellisesti.

Rolin on varmasti tietoinen, että naistutkimuksessa on hyväksytty Butlerin teoriaan nojaava opinnäytetöitä, jopa väitöskirjoja. Helsingin yliopiston naistutkimusyksikön nettisivujen mukaan queer-teoriassa ei olekaan kyse mistään marginaalisesta ilmiöstä vaan suorastaan valtavirrasta: "Viime vuosina tutkimus on keskitynyt mm. sukupuolen representaatioihin, tilan tutkimukseen, ruumiin fenomenologiaan sekä queer-teoriaan". Eli väitteemme biokiellosta ja ristiriidasta luonnontieteiden kanssa pitävät paikkaansa [1].

Butler ja queer-teoria ovat naistutkimuksen parissa totta kai jossakin määrin kiistanalaisia, kuten Rolinkin toteaa. Silti: Butlerin teoriat ovat niin ristiriitaisia ja sekavia, että ne pitäisi tieteilisyyteen pyrkivässä tutkimuksessa hylätä suoraan. Kristiina-instituutin järjestämällä johdantokurssilla (www.helsinki.fi/kristiina-instituutti/opiskelu/johdanto/sukupuoli.htm) kuitenkin todetaan, että "siirtymä yhden sukupuolen mallista kahden sukupuolen malliin" tapahtui 1700-luvulla. Lisäksi kurssilla pyritään sivuuttamaan biologiset näkemykset epämääräisillä poliittisilla vihjailuilla: "biologinen tutkimus heijastaa aikansa olettamuksia sukupuolesta" [2]. Kysymme, mitkä biologisten nykyiset tutkimustulokset "heijastavat aikaansa" ja ovat siksi virheellisiä.

Mistä ei voi puhua, siitä on vaiettava

Rolinin mukaan sivuutamme gender-käsitteestä käydyin filosofisen keskustelun. Samassa yhteydessä hän esittelee oman gender-käsitteensä, joka "...ei sisällä kannanottoa siihen, mitkä naisten ja miesten piirteet ovat perintötekijöiden ja mitkä ympäristön aiheuttamia (tai perintötekijöiden ja ympäristön yhdessä aiheuttamia)". Mutta kuten pamfletissamme totesimme, mikään piirre ei ole

pelkästään geenien tai ympäristön aiheuttamaa, vaan aina tarvitaan molempia. Sosiaalisen ja biologisen sukupuolen erottamisella (esim. "sukupuoli on myös biologinen ilmiö") ei näin ollen ole mitään todellisuuteen nojaavaa perustaa ja se voidaan kuitata sanamagianä ja biokieltona.

Jos genderiksi taas Rolinin tavoin määritellään vain sukupuolille annetut *merkitykset*, termin käyttäjien on osoitettava ensinnäkin, että biologialla ei ole mitään vaikutusta näiden merkitysten muodostumiseen, ja toiseksi, että merkityksillä olisi joitakin objektiivisesti havaittavia vaikutuksia sille, miksi ihmiset käyttäytyvät niin kuin käyttäytyvät. Voisiko vaikkapa tuore aviomies antaa vaimolleen sellaisen merkityksen, että hän ei enää tunne vaimostaan mustasukkaisuutta?

Rolinin tavoin myös Sara Heinämaa ei "ylitä" sex/gender-jakoa, vaan sotkee sitä lisää fenomenologisella käsittepuurolla "limittymisestä" ja "esittämisistä". Tunnumme tämän genderistä käydyin keskustelun, joten tiedämme myös, että se ei ole johtanut mihinkään. Se on juuri sitä sanamagiaa.

Rolin jatkaa: "...sukupuolta koskevat säännöt määrittävät, millainen toiminta on sopivaa naisille naisina ja miehille miehinä" ja "...käyttäytymismalleihin liitetyt sukupuoliset merkitykset tekevät mahdolliseksi sen, että naiset ja miehet voivat 'tehdä sukupuolta' tekemällä muita asioita". Näistäkään lausunnoista ei suoraan löydy biokieltota, mutta on huomattava, miten visusti ne välttävät relevanttien kysymysten käsittelemistä. Miksi ihmiset ja muutkin suvullisesti lisääntyvät eläimet kaikkialla toimivat ikään kuin sukupuolia olisi kaksi? Mistä ihmisten sukupuolia koskevat "säännöt" tulevat? Mistä "sukupuoliset merkitykset" tulevat? Hyvin omaksutun biokiellon takia monille naistutkijoille on kertakaikkisen mahdotonta keskustella siitä, mikä vaikutus evoluution myötä kehittyneillä tunnevalmiuksilla on sukupuolirooleihin ja niille annettuihin merkityksiin.

Lukuisista esimerkeistämme huolimatta Rolin ei myöskään hyväksy väitettämme naistutkimuksen sisäsiittoisuudesta eli objektiivisuuden puutteesta. Hänen mukaansa on "vaikea nähdä, miten tämänlainen tilanne olisi päässyt synty-mään Suomessa.". Naistutkimuksen itseriittoisuudesta kertoo esimerkiksi Helsingin Yliopiston henkilökuntalehti *Yliopistolainen*: "Halusta ymmärtää sukupuolen kulttuurisia ja yhteiskunnallisia vaikutuksia on sukeutunut melko nopeasti, parissakymmenessä vuodessa, monitieteinen opetus- ja tutkimusohjelma, jolla on *vakiintune-*

ta omia analysointitapoja ja käsitteitä” (Tapio Ollikainen (2006): Ruohonjuuritasolta tieteenalaksi. *Yliopistolainen* 9/2006, korostus meidän). Kysymme, minkälaisia uusia *tieteelliset kriteerit täyttäviä* analysointitapoja naistutkimus on synnyttänyt. Kysymme myös, missä paljon mainostettu monitieteisyys näkyy. Nykyselläänhän naistutkimuksella ei ole mitään yhteyksiä esimerkiksi tutkimukseen, joka selittää sukupuolten käyttäytymistä evoluutioteorian perusteella.

Rolin puolustautuu toteamalla, että ”Epämääräisiä väitteitä saattaa löytyä naistutkijoiden tutkimuksesta mutta tämä ei kokemukseni mukaan ole ainoastaan naistutkimuksen ongelma”. Myös Sara Heinämaa ihmetteli *Helsingin Sanomien* arviossa (6.9.2006), miksemme kohdistaneet kritiikkiä saman tien laajemmalle. On ilahduttavaa huomata, että monilla uusilla humanistisilla aloilla tavattu löysä ajattelu on muidenkin tiedossa. Mutta naistutkimus ei voi vetäytyä sen taakse, että muillakin aloilla suoristellaan mutkia.

Sam Harris on teoksessaan *The End of Faith – Religion, Terror, and the Future of Reason* (2006) esittänyt oivallisen analyysin siitä, miten jopa kiihkouskovaiset pitävät totuutta arvossa. Uskovaiset siis haluaisivat, että heidän uskontonsa väitteet olisivat tosia ja että ne sopisivat todelliseen maailmaan. Luonnontieteen voittokulun ansiosta uskonnollinen retoriikka on kuitenkin välttämättömyyden pakosta siirtynyt symboliikan ja subjektiivisten tuntemusten alueelle. Väitämme, että tämä pätee suurelta osin myös naistutkimukseen. Osa naistutkijoista esimerkiksi vannoo ”naisen tiedon” nimeen. Jotta tämä olisi loogisesti perusteltua, heidän on lähdettävä siitä, että ”naisen tapa tietää” voi olla totta ja että se selittää maailmaa pätevästi. Mutta kun alan tutkimukseen perehtyy, vaikuttaa pikemminkin siltä, että tavoite ei olekaan totuudenmukaisesti selittää maailmaa, vaan *muuttaa* sitä. He siis tu-

levat vain luoneeksi ideaalin, jollaiseksi he toivoisivat todellisen maailman muuttuvan. Mutta tämä on tietysti vain politiikan tai uskonnon, ei tieteen asia.

VIITTEET

- [1] Butlerilla on lukuisia suoriakin esimerkkejä biokiellosta. Hän muun muassa kehottaa olla lukematta erästä kirjaa, jossa selvitetään inestikieltojen takana olevia biologisia tekijöitä. Lisäksi Butler luo oman kumoutumattoman rakennelmansa, jonka mukaan seksuaalinen halu toista vanhempaa kohtaan on ”sekä tuotettu että kielletty samalla valtamekanismilla”. Kuten pamfletissämme totesimme: ”...eräät väitteistä muotoiltaan niin epämääräisesti, että käytännössä niitä ei voida testata, ei edes kumota”. Pienikin vilkaisu biologian suuntaan myös osoittaa Butlerin näkemykset vääräksi. Vaistomainen taipumus välttää inestistä tavataan muiltakin kädellisiltä kuin ihmisiltä. Miksi juuri ihminen olisi kadottanut tämän *hyödyllisen*, sisäsiittoisuutta ehkäisevän vaiston? Ja miksi se olisi korvautunut *haitallisella* inestisellä himolla?
- [2] Kaikki naistutkijoiksi itsensä lukevat eivät toki kiellä biologian merkitystä ihmistutkimukselle. Näin esimerkiksi Anna Rotkirch (Miten sosiologinen tieto kohtaa evoluutioteorian? Teoksessa Meurman-Solin, A. & Pyysiäinen, I. (toim.) *Ihmistieteet tänään*. Gaudeamus 2005, s. 26): ”Huolestun, kun kulttuuristen selitysten kaikkivoipaisuutta vuosikausia korostaneet tutkijat äkkiä ryhtyvät myöntämään, että geeneillä ’tietenkin’ on merkitystä: kaikkihan liittyy kaikkeen! Tällainen helppo takinkääntö ohittaa kaiken sen hyödyn ja ilon, minkä sosiaalitutkimus voisi evoluutioteoriasta saada. Ei pitäisi tyytyä yleisluontoisten julistusten pinnalliseen korjaamiseen”.

Kirjoittajista Osmo Tammisalo on elintarviketieteiden maisteri ja tietokirjailija, Jussi K. Niemelä on vapaa toimittaja ja tietokirjailija.